

Hui ollu giihtu bovdehusas deikka.

*Sámegiella, gollegiella
manne oadát, šlundádat?*

Mu otna fádda lea:

*Hvordan bør politi og påtalemyndighet ivareta retten til
bruk av de samiske språk?*

Jus dan galggan vástidit, de fertten álgit álgguin:

Almmolččat lea nu ahte sámi álbmogis lea sierralagan,
earenoammaš saddji unnitálbmogiid gaskas Norggas.

Ovdal lei dáruiduhttin politihkka álmolaš politihkka Norggas,
juohke dásis - sámit galge majoriteta álbmogi seahkanit. Lei
našonalisma ja sosialdarwinisma mat leddje guovddašis. Ja ii
sahte nu ahte ii namut dan kolonialisma mi lea buvttihan ahte
mánngas leat massan gielaset, identitehta ja iešdovvose.

Otna leat sámiin rievttit ja leat ánsašuvvon álgoálbmogin
Norggas – ja dat adda rivttiid. Ja dáruiduhttin lea dološ
muittalus, muhto gal oalle ealaš muittalus ain – ollu dain
jurdagiin leat ain eallime – mánngga dásis servvodagas. Ja
dáruiduhttin lei nu garas ahte áddjana guhka oval áibbas jávka.
Dat válda áiggiid njulget olmbuid jurdagiid, iežamet jurdagiid,
polithikka, lágaid, lágádusaid ja ovdagáttuid. Ja buot daid fertte
ođasmahttit ovdal go sámi álbmoga dárbbuid stuoraservvotdat
vástida ja dustte. Lea ain nu ahte lea álo dárbu bealuštit ja
duođaštit sámivuođa ja sámid dábbuid.

Giela árvvu fertte loktet sihke mu bargobirrasis ja servvodagas
muđui. De ii ábut hupmat dáinna lágain ja dáid sániid atnit:
”Merutgifter, merarbeid som skyldes bruk av samiske språk”.

Dát muittala ahte giella i leat árvun muhto beicce árrun. Mi

ferttet rievdadit hupmanmállemet. Mii buohkat.

Mun lean guollečoale siste bajasšaddan – Guovdageainnus. Ja de in leat dárbbášan bajasšattadettiin gillat samivuodan dihte. In ge leat goassege dárbbášan rahččat gielain dehe rivttiguin. In leat dárbbášan vásihit ahte dološáigge muitalus lea rievidan mus mu kulturárbbi ja identitehta.

Olmmoš oahppa, ja máilibmi skuvle. Rávisolmmošin oainnan man dehalaš dat lea – ja dan dihte lea dat olle eammpo mu jurdagiin movt sealluhit giela servvodagain ja máid mun maid sahtan bargat. Nu maid dai dan barggus mas lean dál.

Movt lea dilli dál? Ja movt galggašii leat?

Mii guoská movt politiija- ja áššaskuhttieiseválddi galgaseailluhit ja sihkkarastit sámegiela geavheami - de jurddašan mun dáid fáttait:

- Riektesihkarvuohta;
 - giella ja kulturgelbbolašvuohta
 - Lágat ja láhkagiella, váttis giella?
 - dulkon
 - kulturgelbbolašvuohta ja ipmardus
 - Heahtebálvalus
 - eastadit rihkosiid ja dutkat
 - oahppu ja
 - vejolašvuodát

Buot dehaleamus mu barggus áššaskuhtti eiseválin ja politijahoavdan lea riektesihkarvuohta

Riektesihkarvuohta lea buot dehaleamus mu barggus ja doaivvun buot eara lahkadovidiid barggus. Lea stuorra vahat jus heajus gulahallama dihte boastu mearradusat dahkkojit. Politija ja áššaskuhtti eiseváldi gieđahalla barggustis áššiid main sahta hui issoras boadus ja sahttet bures goazastit oblmo eallima. Danne lea dehalaš

beassat čilget njuolga ja danne lea dehalaš athe čilgehus lea reivttes vuodđu mearradusaide. Danne lea dehalaš ahte mi geat leat dahkkat mearradusaid sahttit luohttit daidda.

Láгат ja láhkagiella, váttis giella ja dulkkon.

”Klare og forståelige lover, forskrifter og offentlige dokumenter er viktig for demokratiet og rettssikkerheten. Men juridisk språk kan være ganske komplisert. Nå skal jusstudenter trenes i å skrive godt og klart språk, sier kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner.” Pressemelding 26.08.2016

Dat almmustus muitala ahte juridihkkalaš gilella lea váttis – ii dušše middjiide sámide, muhto maidai suoraservvodahki ja dárogielagiidda. Nu lea dilli dárogielas – nabai sámegiealas?

Sámi juridihkkalaš terminologia

Sámegiella riektegiellan i leat mihkkege ođđasiid. Lea dađibahabut nu ahte terminologia ii leat ealaskahtton ovdal go Sis-Finnmarkku diggegoddi albmosi ja alggi doaibmat. Dat lea ovddidan ja duodaid lokten sámegiela riektegiellan. SEG Deanus lea prošeaftainis čoaggan ja sirren sámi juridihkkalaš terminologiia ja sii barge máŋŋa jági buori barggu. Muhtto dađibahabut dušše davvi sámegillii.

Čohkket sámi juridihkkalaš terminologia lea váttis. Juristat hálidit bargat jussain ja giellabargit gielain. Nu lea maid sin gelbbolašvuohta. Lea harve nu lihku ahte gávnnat olbmuid sámis geat hálddašit dan giela maid Sanner aigo álikidahttit (jussa) ja samegiela. Danne lea maid váttis hábmet ja čoaggit sámi riektegiela. Ii heive nu ge ahte mii ráhkadit dakkar sámi juristagiela maid ii ipmir oktage eamppo mii ieža geat bargat dainna beaivvalaččat. Dat ii ovddit gulahallama, oaddjebasvuoda áššemeannudeampai ja dat ii ovddit riektasihkarvuoda.

Danne lea hui dehalaš joatkit bargat teminologiain. Ja maidai joatkit jorgalit lágaid sámegillii. Ii dušše fal davvi samegillii muhto

maid lulli ja julev sámegillii. Mun oainnan ahte mi geat hálddašit sihke giela ja fága – mis lea earenoammaš ovddasvásttadus. Loktet dan politihkkalaččat ja iežamet beaivvalaš bargguin.

Lea dárbu buriid dulkkaide

Dál álga oalle buorre dilli davvisámegillii earet eara Sis-Finnmárkku diggegottis.

Lea ankke ain nu ahte soaitta váttis gávndat buriid dulkkaid. Darogiella lea min sámegielagiid mielas viehka álkis giella, i nu baddjelmare sátnerikkis. Sámegiella ges lea veahaš riggat ja váddasit šadda dulkot daid unna vealažiid main soaitta leat ollu sisdoallu. Mi sahta gomihit olles ášši ja lea stuora váikkuhus ránggaátusáššiin.

Giella ja kulturgelbbolašvuohta

Lea mánga jági leamáš nu ahte politijaguovllut ožžot gokčojuvvot liige goluiid go dárogielagiid doalvu sámegielkurssaide. Mun lean juo ságatallan reiktisihkarvuoda birra. Ja das čuovvu lunddolažžat ahte dakkar mii sámegielkurssa lea vázzan ii boađe jur dakkaviđe hálddašit sámegiela nu bures ahte sahta barggus atnit politijan dehe áššaskuhttin. Bas-gielain ii birge dán oktavuodas. Soaitta baicca vahagin leat og bahamus muddui gulahalla.

Mun lean mánga jagi vuostaldan dán ortnega go mu mielas dat lea dušši bargu. Munnje lea dehaleabbu liigeoahpu addid sámegielagiidda mi bohta sámi álbmogi buorrin. Ovdamearkkadihte oahpu gažadit mánáid, dehegi dutkat veahkaválddalašvuoda. De dárbbášan baizza ruhtadit sin saddjasa. Dasa lean dál ožžon iežan direktorata miehtat, vaikko mátik lea leamaš moalkai.

Nubbi eara lea kulturgelbbolašvuohta. Kulturgelbbolašvuohta lea dehalaš go galga ipmridit ja go galga loktet árvvu sámivuodas.

Sámegiella ii leat dušše sátnerikkis, muhto maid dai giealla mainna gulahalla sániid haga. Dat lea kultuvrra riggodat. Ii leat ávkki giela mahttit dus it mahte sániid biddjat rievttis kultuvralaš ja dáhpahusa kontekstii. Dan dihte lea dehalaš oahpahit dažžaide kulturgelbbolaávuoda eanet go giela. Gielain gulahalla, muhto giella sahtta maid leat gáldu ja čoavdda kultuvrii.

Dán bargui eat leat leamaš doarvai čeahpit, muhto dat boahta maid váilevaš ruhttadeamis.

Eastadit ja dutkat; giella ja kulturgelbbolašvuoha

Nu go álgen eskke: Riektasihkarvuoha lea buot dehaleamus mu bargus.

Sámilága giellanjuolggadusat eai vásttit otne olles riihka. Láhka lei issoras buorre og bođii, muhto áiggit rivdet. Ja šámi álbmot johtta miehta riihka. De lea áigi ođasmahttit lága maid.

Politija ja áššaskuhti eiseváldi giedáhalla barggustis áššiid main sahta hui stuora váikkuhus ja sahttet bures goazastit olbmo eallima. Danne lea dehalaš beassat čilget njuolga ja danne lea dehalaš athe čilgehus lea reivttis vuodđu mearradusaide. Danne lea dehalaš ahte mi geat leat dahkkat mearradusaid sahttit luohttit daidda čilgehusaide.

Dál boahta politijain politiaid nuppastuhttima olis johtui ođđa bargomálla go dutkan dál galga čađahuvvot dáhpahusa "báikkis". Dat sahta mu oaivila mielde gáržžidit vejolašvuoda sámegiellii čilget dutkalmasa vuolde. Ja otna giellanjuolggadusat eai šat heive riehta. Dutkan ii šat čađahuvvo kantvrrain muhto luoddaguoras, ja gos nu.

Beassat sámegilli čilgehusa buktit dutkama vuolde galggaši mu mielas leat riekti miehta riihka ja doppe gos bálvalusdoaibma čađahuvvo, dás maid dai dutkan báikkis go dáhpáhus lea deaividan.

Dál lea nu ahte sámegiella dukkojuvvo gáiddusdulkoma bokte. Nu várra fertte boahpteáiggis nai nu guhka og eai leat doarvai politibálvvat mat hálddašit giela.

Heahtebálvalus

”Mun lean viesun boaldan” – máid don das ipmirdat?

Dárogielat soaitta jođanit dás gullat ahte bealatkeahtes ja bealalaš ránggaštuseavttut leat dás ovdan biddjon. Muhto lea og diet dajaldat nu? Mun dieđan ahte beaŋkka sahta fálsket...ja de lea beaŋkka mi lea sivalaš vahagi. Dárogielat ii dan dieđe.

Go olmmoš gáržžahallo ja go lea heahti, de diehta juohkehaš ahte lea váttis gulahallat eatnigielain juobe son dál vel amas gielain. Gulahallan lea dehalaš. Ja boastu gulahallan heahtedilis sahta buvttihit stuora vahaga. Finnmarkkus ii guoskka dat dušše gillii ja ságastallami, muhto maid dai báikenamaide.

Otna heahtebálvalusas ii leat gáibadus sámegiela dehe kultur gelbolašvuhti. Ii leat leamaš dahttu gáibidit ja dohkkehit sámegiela mahttun. Danne lea várra nu ahte lea soaittahagas leago mis sámegiela barggus vai ii. Mis lea otne okta geas lea sámegiella, muhto son han ii leat barggus álo.

Dál lea mis vejolašvuohat loktet heahtebálvalusa go buot golmba heahtebálvalusa galggaše heivehuvvot seamma visttai. De lea mu jurdda ahte okta sámegiela livžžui barggus álo ja sáhtašii doaibmat buot golmma ovddas.

Mun sávan ahte mis fargga leat eamppo sámegiela bargit min heahteguoddažis. Vejaolašvuohda lea dál.

Sámegiela politijabálvvat ja juristat

Dat lea dárbu eanet sámegiela politjabalvvaide ja juristaide.

Otna ohppovejolaávuodát: Politiskuvllas eai leat mu dieđu mielde sajít várrejuvvon sámegielaigiidda. Nubbi lea ahte sámegielaगत leat hui čatnon ruovttubáikkai. Várra livžžii buoremus sierra sajiid ásahit samegielaigiida, ja buot buoremus livžžii várra oažžuhit baikkalaš oahpu jus galga bisuhit sin sámi servvodagas. Muđui dat levvet miehta riihka ja lea váttis husket sámi giella birrasa ja ovdanahttit giela. Buohccidivššaroahppu ja omd ohapaheaddjeoahppu leat mánggaid jágiid leamaš baikkalažžat fállon – manne ii politijaoahppu? Lea og otna politijaoahppu nu earenoammaš athe dárbbáša Oslos orrut máŋŋaid jágiid ja gazzat oahpu? Dan ferttešii guorahallat duodas.

Mun loahpahan dása, ja bođus mu sáhkavuorus lea ahte mis lea stuora ovddasvástadus. Muhto mii eat okto olit maidege bargat. Mii fertet buohkat dovdat ovddasvástadusamet ja gocihit sámigiela ovdaneami – ovttas ja juohke dásis.

Dat mearkkaša dan athe mis lea ain ollu bargu, ovdanahttin valda aiggi, muhto lea dehalaš joatkit.

Loahpahn dál dáiguin sániiguin maigun álgen, ja maid Hans Aslak Guttorm lea cállan:

*Ale jaskkot eatnigiella,
dasgo vieris gielat, mielat dutnje
juo hávddi goivvodit
vaikko it leat velá liđđon,
eai ge urbbit rahpasan.*

Giihtu!